

中国的藏医

ཨ། གྲུང་ཁོང་ཁོང་གྱི་གསོ་བ་རིག་པ།

China's Tibetan Medicine

原著 强巴赤列

主 编 格 央 次旦久美

科学出版社

中国的藏医
ཕྱེད་ལྔ་ཁྱེད་པོ་བུ་གྱི་གསལ་བ་རིག་པ།
China's Tibetan Medicine

原著 强巴赤列

主 编	格 央	次旦久美
中文翻译	郑 堆	次旦久美
英文翻译	格 央	贡赛白姆

科 学 出 版 社

北 京

内 容 简 介

强巴赤列(1928~2011年)是我国著名藏医药学家、天文历算学家、首届“国医大师”。先生一生倾力于藏医药事业,是一位对于传统藏医药文化的研究和发展做出贡献的国家级专家。本书是将强巴赤列先生于1996年编撰出版的《中国的藏医》一书以汉、藏、英三种文字形式出版,对丰富人们对藏医药文化的理解,促进藏医药在国内外的传播发展有着积极的作用。藏医药历史悠久,是祖国医学宝库中的一颗璀璨的明珠。在本书中强巴大师对藏医药文化的发展历史、藏医历史名人及其专著、藏医药药材、藏医药学的基本理论、藏医临床诊断治疗学、藏医药胚胎学等各个方面都做了简洁清晰的论述。

本书可供藏医药工作者及藏医学、藏文化爱好者阅读参考。

图书在版编目(CIP)数据

中国的藏医:中文、英文、藏文/格央,次旦久美主编;强巴赤列原著.
—北京:科学出版社,2013.7

ISBN 978-7-03-038084-5

I. ①中… II. ①格… ②次… ③强… III. ①藏医—研究—汉、英、藏
IV. ①R291.4

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2013)第 144086 号

责任编辑:曹丽英 丹真多杰 陈 伟/责任校对:郭彭涛

责任印制:肖 兴/封面设计:东方乾坤

科 学 出 版 社 出 版

北京东黄城根北街 16 号

邮政编码:100717

<http://www.sciencep.com>

双 青 印 刷 厂 印 刷

科学出版社发行 各地新华书店经销

*

2013 年 6 月第 一 版 开本:787×1092 1/16

2013 年 6 月第一次印刷 印张:20 1/4 插页:4

字数:418 000

定价:98.00 元

(如有印装质量问题,我社负责调换)

国医大师强巴赤列
 རྒྱལ་ཁྲིམས་ཆེན་མོ་བྱམས་པ་འཕྲིན་ལས་མཆོག
 Jampa Triley, Chinese Medicine Master

晚年与爱徒次旦久美一起整理宝贵的藏医资料
 སློའི་མཁུག་དྲུང་ཉིད་ཀྱི་སློབ་མཆོག་ལྟན་འཇིགས་མེད་ལགས་དང་མཉམ་དུ་བོད་ལྷགས་གསོ་བ་རིག་པ་
 འི་རྩ་ཆེན་ཡིག་ཆ་ལེགས་པ་བསྐྱོད་པ་གནང་བ་ཞིན་པ།

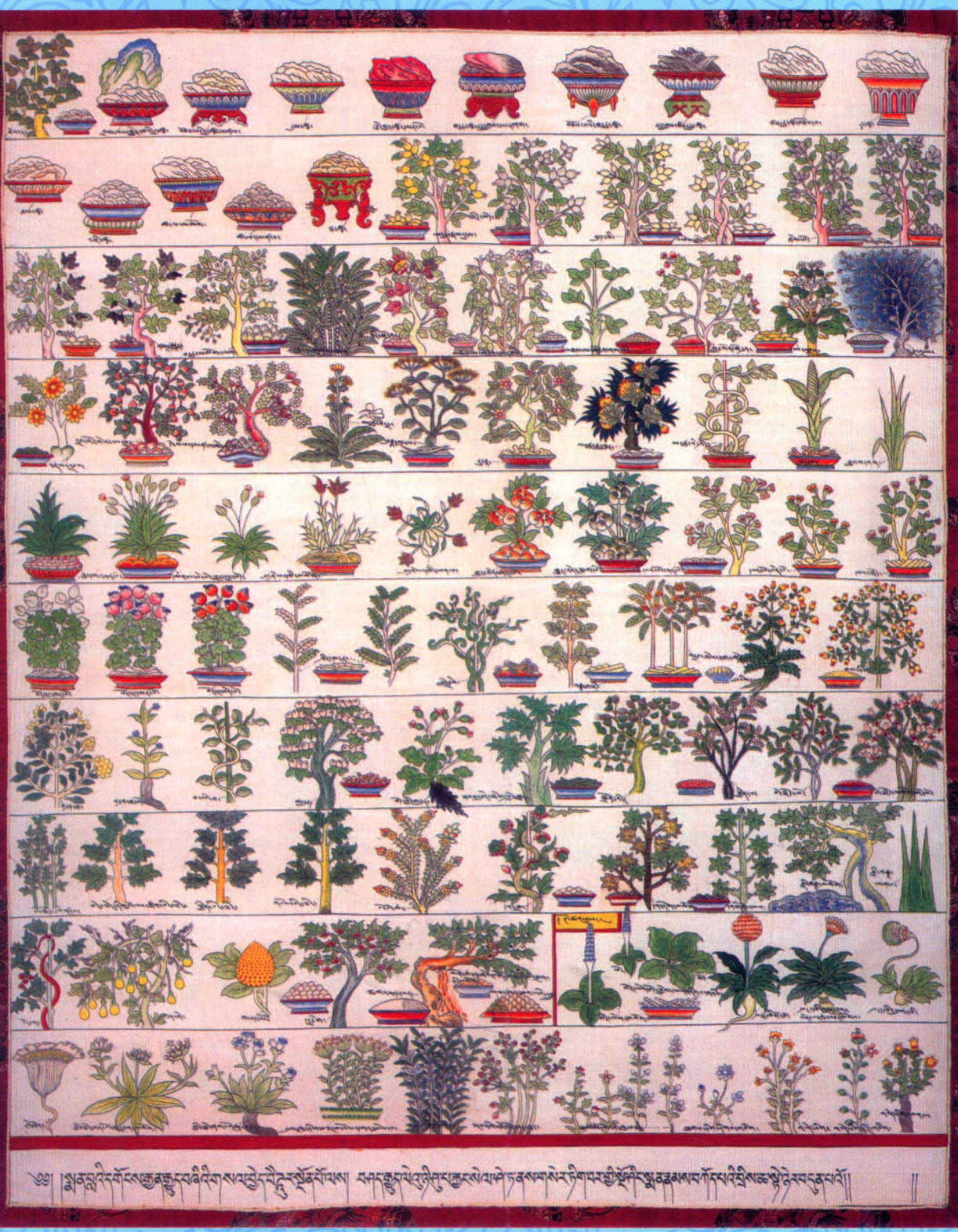
Jampa Triley Collated Valuable Information on Tibetan Medicine with Tsenden Jikme, His Favorite Student When He Got Old.

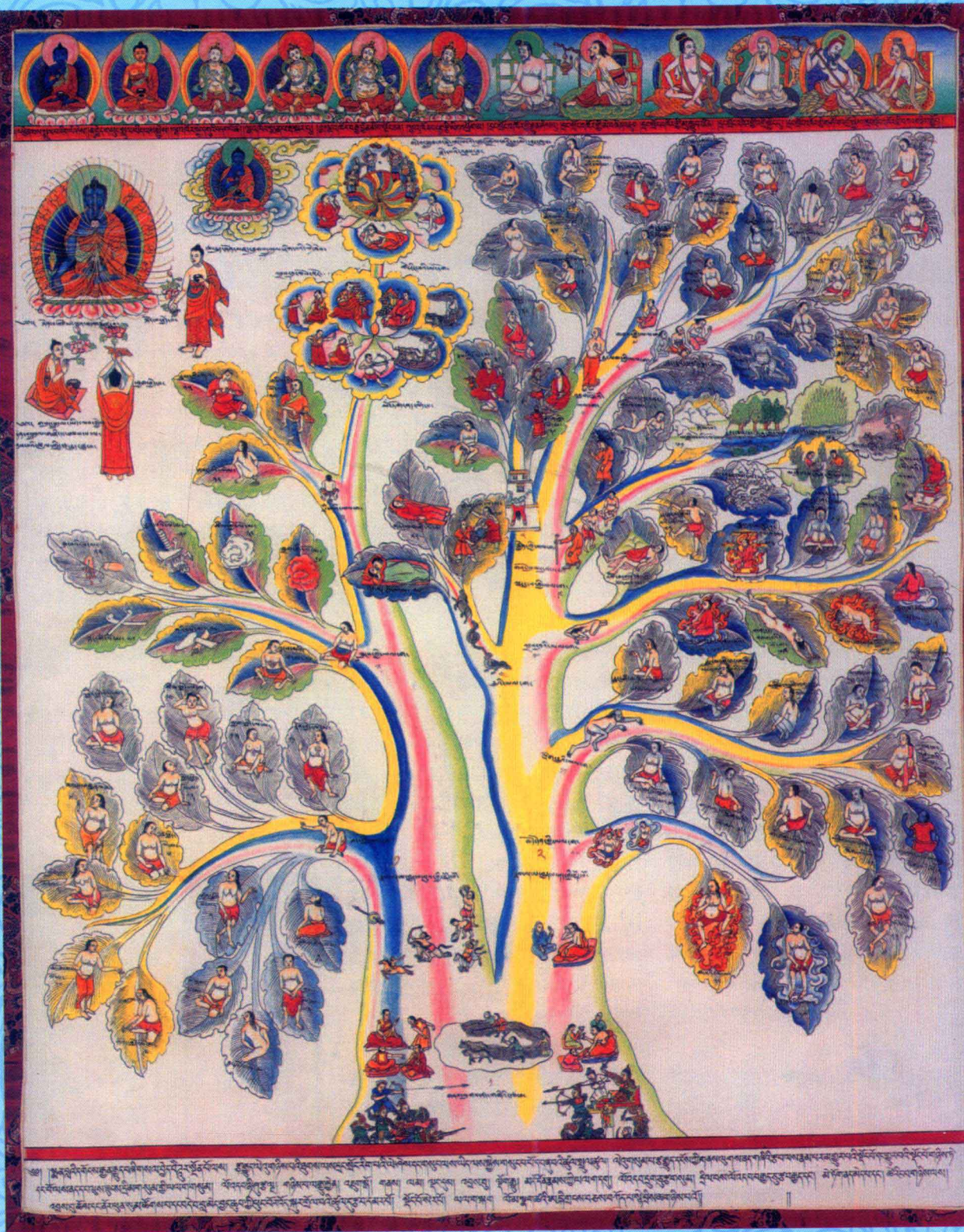
西藏藏医院创始人钦绕罗布

བོད་ལྗོངས་སྒྲིན་ཅིས་ཁང་བྱུག་བཀའ་མཁན་མཁས་དབང་མཁྱེན་རབ་ནོར་བུ།

Dr. Kenrab Norbu, the Founder of Mantse Khang

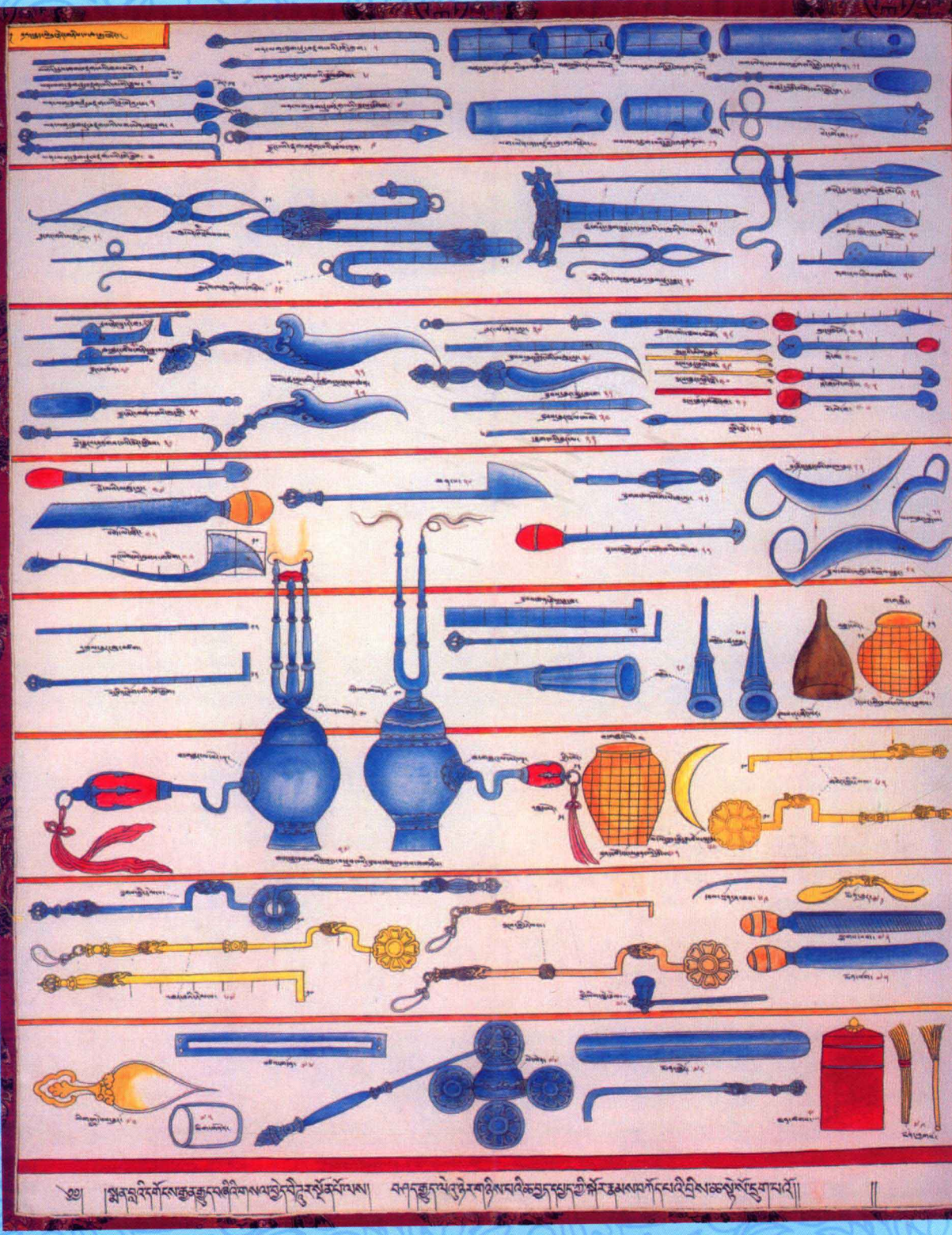
藏医植物药材唐卡
བོད་སྐད་སྐྱེད་ངོས་སྐྱེད་ཀྱི་ཐིག་ཆ།
Depicting Thanka of the Traditional Medicine Herbs

藏医生理和病理树喻唐卡
 ལྷན་གསལ་གསེང་གི་གནས་ལུགས་ནང་གཞིའི་སྣང་འགྲེམས་བྱིས་མ།
 Physiology and Pathology

藏医胚胎学唐卡
བོད་ལུགས་གསེར་ཀླུ་མངལ་ཆགས་རིག་པའི་སྣང་འགྲེམས་བྲིས་ཆ།
Human Embryology

藏医医疗器械
བོད་ལྷགས་གསེར་གི་དབྱེད་བཅོས་ཆབྱད་གླིང་།
Tibetan Medical Instruments

强巴赤列简介

强巴赤列 1928 年出生于拉萨。他的祖父多吉坚赞是西藏有名的藏医历算大师，他曾担任著名藏医天文历算专家钦绕罗布的老师。他的父亲贡觉维色是一位有名的藏医，他让强巴赤列 13 岁时拜师于曾担任过十三世达赖保健医生的钦绕罗布。18 岁时，强巴赤列已是一名小有名气的藏医，他经常跟随钦绕罗布老师在拉萨免费为穷人送医送药。行医、授徒、著书，像大昭寺的灯火一样伴随着他的一生。

通过几十年的刻苦钻研，他成为西藏藏医学的泰斗级人物。在百忙之中，他还撰写和编写了《四部医典系列挂图全集》、《西藏历代名医略传》、《藏医诊治学》、《中国的藏医》等近 20 部医学著作，以及《内科学》等 13 部藏医教科书；撰写了《藏医对胚胎学的贡献和历史》等 100 多篇有关藏医学和天文历算学方面的学术论文。他为介绍和学习藏族医药学提供了丰富的资料，为藏族医药学的进一步发展起到了积极的推动作用。强巴赤列教授曾经先后多次获得全国医院优秀院长，全国民族团结先进个人，全国卫生部科技进步奖，国务院图书奖，西藏自治区科技进步一等奖，并获得了国际藏医药论文金奖和金杯奖。1988 年，被评为国务院藏医国家级专家；2009 年，被评为首届“国医大师”等多项荣誉。

强巴赤列教授于 2011 年 2 月卒于拉萨，享年 83 岁。几十年来，他将继承古老的藏医文化并将它发扬光大作为一生的追求，致力于藏医药事业的继承发展和繁荣，成为享誉海内外的藏医专家。

བྱམས་པ་འཕྲིན་ལས་ཀྱི་ལྷ་རྒྱས་མདོར་བསྡུས་།

བྱམས་པ་འཕྲིན་ལས་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༢༤ ལོར་བོད་ཀྱི་གནས་མཆོག་གྲོང་ཁྱེར་ལྷ་སར་འབྲུངས་པ་དང་།
ཁོང་གི་མེས་པོ་འཆོ་བྱེད་རྩི་རྩེ་རྒྱལ་མཆོན་ནི་བོད་ལ་གྲགས་པ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བའི་དཀར་ནག་ཅིས་ཀྱི་སློབ་
དཔོན་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཁོང་གིས་སྤྲོན་ཅིས་མཁས་དབང་མཁུན་རབ་ལོ་རྒྱུ་ཅིས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་
གནང་ཞུང་བ། བྱམས་པ་འཕྲིན་ལས་ལགས་ཀྱི་ཡབ་་་་ དཀོན་མཆོག་དབང་འདུས་ནི་སྐད་གྲགས་ཆེ་བའི་
བོད་སྤྲོན་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན། ཡབ་དམ་པས་བྱམས་པ་འཕྲིན་ལས་དགུང་ལོ་ ༡༩ རྟེན་ལོ་གྲོང་ས་སྤྱི་བྱེད་བཅུ་
གསུམ་པའི་སྤྱི་སྤྲོན་པ་གནང་ཞུང་བའི་མཁས་དབང་མཁུན་རབ་ལོ་རྒྱུ་དུང་དུ་ཡོན་ཏེ་སློབ་པར་
བཏང་། དགུང་ལོ་ ༡༩ རྟེན་བྱམས་པ་འཕྲིན་ལས་ནི་གྲགས་པ་རྒྱུང་ཅམ་ལུན་པའི་བོད་སྤྲོན་སྤྲོན་པ་ཞིག་་་་
ཆགས་ཡོད། ཁོང་གིས་རྒྱུན་དུ་མཁས་དབང་མཁུན་རབ་ལོ་རྒྱུ་དང་མཉམ་དུ་དབུལ་འཕོངས་དང་ནད་
པ་ཉམས་ཐག་ལ་རིན་མེད་སྤྲོན་བཅོས་གནང་གི་ཡོད། སྤྲོན་བཅོས། སློབ་བྲིད། དཔེ་ཆ་ཅོམ་པ་སྟགས་
ཀྱི་བྱ་བ་ཁོ་ནའི་དབང་དུ་དུས་འདུང་བར་བྱས་ཏེ་གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྤྲོན་མའི་འོད་སྣང་ལྟར་ཁོང་གི་སྤྱི་ཆེ་
ཟླ་པོར་གཟི་བྱན་རབ་དུ་འབར། །

ལོ་ངོ་དུ་མའི་རིང་དཀའ་ངལ་བྱུང་དུ་བསད་དེ་བཙོན་པ་རྒྱུ་བོད་རྒྱུན་བཞིན་བཞུགས་པས་བོད་ཀྱི་གསོ་
བ་རིག་པའི་་་་བྱམས་ཁོངས་ནང་སྤུལ་དུ་བྱུང་བའི་མཁས་དབང་ཞིག་དུ་གྱུར། དུས་ཚོད་རྩི་དགས་ཤིན་ཏུ་ཆེ་
བའི་ནང་ལེགས་བསྐྱེད་དང་བཅུམས་པའི་དཔེ་ཆ་རྒྱུད་བཞིན་བྲིས་ཆགས་ལ་བའི་དཔེ་རིས་མཐོང་བ་དོན་
ལུན། གངས་རྒྱུངས་གསོ་རིག་བསྟན་པའི་་་་ ཉིན་བྱེད་རིམ་བྱོན་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བྱེད་པ་བསྐྱེད་ཀྱི་ བོད་ཀྱི་
བརྟག་ཐབས་རིག་པ། གྲུང་གོ་འོ་ཐོན་སྤྲོན་སྟགས་བོད་ཉི་ཤུར་་་་ ལོངས་པ་ཞིག་བཅུམས་གྲུབ་ཡོད། དེ་
བཞིན་བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་ཁོང་ནད་གསོ་བ་ཞེས་པ་སྟགས་སློབ་བྲིད་བསྟན་པ་གཞི་ ༡༩ ཅམ་ཞིག་ལེགས་
གྲུབ་བྱས། བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པ་ལས་ཆགས་ཚུལ་རིག་པའི་ལྷ་རྒྱས་དང་མའི་རིགས་ལ་སྤུལ་བའི་་་་
ལེགས་སྐྱེས་ཞེས་པ་སྟགས་བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པ་དང་དཀར་ནག་ཅིས་རིག་སྐོར་ཀྱི་ཚུལ་ཡིག་ ༡༠༠ ལྟག་
ཅམ་ཞིག་བྲིས། དེས་བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་ཐད་རྒྱ་ཆ་སྤུན་སྤུལ་ཆོགས་པོ་ཞིག་
བསྐྱེད་ཡོད། །

ཁོང་གིས་བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པ་བྱམས་ཁོངས་དང་འཕེལ་རྒྱས་སློབ་སྦྱོང་སྟགས་ལ་གྲུབ་འབྲས་

Brief Introduction of Jampa Triley

Jampa Triley was born in Lhasa in 1928. His grandfather and father were both famous Tibetan astrologers. His grandfather had served as tutor of Dr. Khenrab Norbu, the founder of Mantse Khang. Jampa Triley started to following his tutor Dr. Khenrab Norbu when he was 13. He became a famous Tibetan medicine doctor when he was 18 and often went with his tutor to treat poor people all over Lhasa. They never charged those patients any money. He concentrated himself on treating patients, supporting them medicines, and compiling books. What he had done just likes the butter lamps are always lightening in Jokang temple.

After decades of hard work, he finally became the academic Dean in the field of Tibetan medicine. He also compiled a lot of books in his busy schedule. Such as Chart of Four Trantras, Brief Introduction of Famous Tibetan Doctors in the History, Diagnosis of Tibetan Medicine, China's Tibetan Medicine, and more than 20 books on Tibetan medicines. He also compiled 13 teaching books on Tibetan medical science and he compiled the Achievements of Tibetan embryology and other over 100 theses. He provides abundant information for the study of Tibetan medicine and further development of Tibetan medicine. Professor Jampa Triley has successively won many prizes such as the national excellent hospital dean, national advanced individual, first prize of progress of science and technology of Tibet Autonomous Region, and the International Gold Award in the Tibetan Medical thesis. He was named as national experts of Tibetan medicine by the State Council in 1988. He was named as Chinese medicine master by three ministries and commissions of the State Administration of traditional Chinese medicine.

Jampa Triley died at the age of 83, in February 2011, in Lhasa. He devoted his life to the cause of inheriting and developing Tibetan medicine. He is one of most well – known Tibetan medical expert in the world.

目 录

第一章	古代藏医学科的形成和发展	(1)
第二章	藏医九圣的历史并论证《四部医典》为西藏本地的典籍	(7)
第一节	藏医九圣的历史	(7)
第二节	论证《四部医典》为西藏本地的典籍	(9)
第三章	十二世纪后的藏医药发展概况	(11)
第四章	强苏二派对《四部医典》发展的贡献	(13)
第五章	第五世达赖喇嘛和第司时期藏医药发展概况	(21)
第六章	多康南北地区藏医药发展概况	(28)
第七章	直康二派对藏医药发展的贡献	(32)
第八章	第十三世达赖喇嘛前半生时期藏医药大复兴的情况	(38)
第九章	和平解放以后藏医药取得的巨大成就	(42)
第十章	浅谈藏医的基本理论	(50)
第一节	藏医的基本理论	(50)
第二节	藏医临床学	(52)
第三节	藏医诊断学	(56)
第四节	藏医治疗学	(59)
附	译名汉藏对照	(64)

Contents

Chapter One	The Formation and Development of Ancient Tibetan Medicine	(235)
Chapter Two	History of Nine Wise Tibetan Physicians and Proof that the <i>Four Tantras</i> Was Authentically Produced in Tibet	(243)
Section one	History of Nine Wise Tibetan Physicians	(243)
Section Two	Evidence that the Four Tantras Originated in Tibet	(246)
Chapter Three	The General Situation of Tibetan Medicine after the Twelfth Century	(248)
Chapter Four	Influence of the Work of the Jang and Sur Traditions on the <i>Four Tantras</i>	(251)
Chapter Five	Development of Tibetan Medicine During the Reign of the Great Fifth Dalai Lama	(262)
Chapter Six	Brief Introduction to the Development of Tibetan Medicine in Southern and Northern Amdo	(271)
Chapter Seven	Contribution and Development of by Drigong Lineage and Kham Lineages	(277)
Chapter Eight	The Renaissance of Tibetan Medicine during the Thirteenth Dalai Lama's Reign	(285)
Chapter Nine	The Great Achievement of Tibetan Medicine Following the Peaceful Liberation	(290)
Chapter Ten	An Overview of the Fundamental Theoretical System of Tibetan Medicine	(299)
Section One	Basic Theries of Tibetan Medicine	(299)
Section Two	Tibetan Clinical Medicine	(301)
Section Three	Tibetan Diagnosis	(304)
Section Four	Tibetan Therapeutics	(308)

第一章 古代藏医学科的形成和发展

藏医药是祖国医学宝库中的一颗璀璨的明珠。自雪域高原形成以来,藏族人民经过与自然界和各种疾病进行搏斗,积累了治疗各种疾病的经验,最终形成了与众不同的本民族医学体系。有关这些方面的详细情况,已载于早期的史书、宗教源流及医史中,现作扼要的介绍。

根据香雄苯教历史所传,至少在二千余年前有一部可信的史料。考证所载内容,苯教祖师辛绕弥沃齐的在世年代与佛祖释迦牟尼为同一时期。另有一些史料认为,在公元前400年至500年左右,为香雄苯教医学的形成期,此时常松杰普赤西将其父辛绕弥沃齐所著诸多医典予以发扬光大。又有一些苯教源流史书认为,在比上述年代早八千年前,苯教祖师辛绕弥沃齐降临人世并创立医药学等等。虽有不同的说法,但有一点可以肯定的是藏医药有着非常悠久的历史。

在藏王聂赤赞布时期,从“十二名智者苯教徒”中的“资益药术”的职业和常松杰普赤西的历史来看,现在公认的藏医学有二千三百年的历史之说,正是依据上述观点而得出的结论。另外根据《五部箴言·大臣箴》所述,当聂赤赞布来到雅垄赞塘地方,由孜拉嘎玛跃德回答了六疑点之一,说有毒就有药。那么早期怎样将毒制成药物呢?根据考证,当时有一种取自动物内脏的、被称为“吐迥旺日”药丸,其记载见于藏医药物学专家提玛·格西丹增平措所编辑的杰普赤西所著《藏药疗毒法》之中,至今有目共睹。另外贡曼贡曲德勒所著《昌迪丹书》中主要论述诊脉小儿耳际血管的内容,在该书开头处写道,向常松杰普赤西顶礼!由此可以肯定在很早以前藏医就有小儿耳际血管脉诊的方法。

在拉妥妥日年赞时期,有位叫通格妥觉坚的医师,他是从印度来藏的医师嘎启比奇与吐蕃王的公主意吉锐恰之子。嘎启比奇在西藏传播医药学的同时将印度医学的理论和实践,传授给了自己的儿子通格妥觉坚。

在旧写本《医术日光》中阐述了拉妥妥日年赞时期医学得到很大发展,已经开始懂得药分寒热之性的道理。这与《四部医典》后跋一章中所说的无寒热之分的药性的观点非常吻合。还有一位叫莫龙衮巴扎的吐蕃王,生而盲,经由吐浴浑延医用金刀治愈。初开眼时,见达莫山上的盘羊,故改名达日年斯。吐蕃王仲年德乌,患毒龙麻风

